

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۳/۰۷/۳۰

نظیفه زغم

بررسی جغرافیایی منطقه چهلستون

قسمت هفتم

«بررسی جغرافیایی منطقه چهلستون» عنوان مونوگراف نظیفه زغم است که در سال ۱۳۹۵ از دیپارتمنت جغرافیه پوهنځی علوم اجتماعی پوهنتون تعلیم و تربیه کابل فارغ شده است. در این جا بخش‌های مختلف این مونوگراف به شکل مقاله‌های جداگانه با شما شریک می‌شود.

محلات و بناهای مهم و مشهور چهلستون:

در چهلستون تعدادی از بناهای تاریخی و قدیمی وجود دارد که از آن جمله چهار تاي آن در لست آبادات تاریخی وزارت اطلاعات و فرهنگ کشور ثبت اند: باغ و قصر چهلستون، منار چهلستون، قلعه نه برجه، و مسجد میانجی. البته مسجد میانجی در ماه حمل ۱۳۹۵ شامل این لست شده است. در مورد تاریخ، سبک معماری، وضعیت کنونی و پلان بازسازی این آبادات و سایر محلات مهم چهلستون در این جا می‌پردازیم:

۲. منار چهلستون:

تصویر ۲ (منار چهلستون). تصویر از نگارنده

بر فراز برآمدگی شمالغربی کوه چهلستون مناری وجود دارد که از سنگ سیاه کوهی اعمار شده است و از گچ به حیث مصالح در آن استفاده شده است.

د پانو شمیره: له 1 تر 5

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرولو مخکې په خیر و لولئ

این منار که از فاصله‌های دور حتی از باغ بابر قابل دید می‌باشد، در قاعده محیط بزرگتر داشته، بعد از ارتفاع تقریباً یک و نیم متر محیط آن اندکی کمتر شده است. بلندی آن حالا به حدود شش متر می‌رسد اما قبلاً تقریباً سه چند بلند تر از امروز بود و شاید ارتفاع آن به ۲۰-۱۵ متر می‌رسید. در جریان جنگ‌های تنظیمی به اثر اصابت مرمی تانک قسمت بالایی آن فرو ریخت.

در «شناسنامه آبدات تاریخی افغانستان» آمده است که این منار به گمان اغلب در زمان امیر حبیب الله خان ساخته شده است. اما مردم محل می‌گویند که این منار را امیر امان الله خان پس از استرداد استقلال کشور اعمار کرده است. بعضاً جوانان برای بالا شدن بر سر منار سنگ‌های از قسمت‌های مختلف آن را کنده و وقتی بالا می‌شوند، یگان سنگ از سر منار بیجا شده به زیر می‌غلتد. دولت در قسمت حفظ و مراقبت و بازسازی این منار تا حال کدام پلانی روی دست ندارد.

۳. قلعه نه برجه:

قلعه بزرگ نه برجه در قسمت جنوبغرب قریه چهلستون قرار دارد و به دلیل داشتن ۹ برج بلند در فواصل معین و مساوی بالای دیوارهای آن، نه برجه نامیده می‌شود. این قلعه مربوط نواب عبدالجبار خان پسر سردار پاینده محمد خان و برادر بزرگ امیر دوست محمد خان بود. این نواب که در جنگ افغان - انگلیس با شهامت جنگیده بود، مشاور خوبی برای امیر دوست محمد خان نیز بود. گفته می‌شود که امیر به نواب عبدالجبار خان پیشنهاد وزارت داده بود ولی او که به چوکی و مقام دولتی علاقه نداشت، قبول نکرد و در عوض امیر به او زمین در عقب باغ چهلستون و به فاصله تقریباً پنجصد متر به طرف جنوب آن، اهدا کرد که نواب عبدالجبار خان روی آن قلعه‌یی را با مساحت بیشتر از بیست هزار متر مربع اعمار کرد. عرض دیوارهای پخسه‌یی این قلعه به ۳ متر می‌رسید. این قلعه در بین سال‌های ۱۸۳۹ - ۱۸۴۳ بنا شده است. مردم منطقه از اجدادشان در مورد چگونگی اعمار نه برجه روایاتی شنیده اند که گویا برای پخته کردن گل این قلعه از فیله‌ها استفاده می‌شد و بعد از آن که تمام روز فیله‌ها و گاوها بالای گل می‌گشتند، یک تونه گل را وزن کرده بعد آن را در بین آب می‌گذاشتند و صبح روز بعد آن را از آب بیرون کرده دوباره تول می‌کردند و اگر وزن آن بدون تغییر باقی می‌ماند، گل را برای پخسه زدن مناسب می‌دانستند. شاید این روایت به حقیقت نزدیک باشد زیرا در سال‌های جنگ داخلی که این قلعه به حیث مرکز نظامی مورد استفاده قرار می‌گرفت، مرمی‌های زیاد توپ و تانک به دیوارهای عریض و بلند و برج‌های آن اصابت کرد، اما به علت مقاومت بیشتر هنوز هم پا برجاست.

تصویر ۸ (گوشه‌یی از قلعه نه برجه چهلستون). تصویر از نگارنده

در سال‌های زمامداری محمدظاهر شاه، عده‌یی از خانواده‌های محمدزایی به این قلعه آمده در آن سکونت گزیدند. اکنون صرف دیوارهای زخمی و برج‌های آسیب دیده آن بر جا مانده، ساختمان‌های داخل آن ویران شده و به جای آن خانه‌های متعدد و جدید ساخته شده اند. در حال حاضر ریاست حفظ آبدات تاریخی وزارت اطلاعات و فرهنگ برای ترمیم این قلعه پلانی ندارد اما از عبور سرک جدیدی که برای پروژه پدوله مد نظر است و قرار بود از کنار قلعه نه برجه بگذرد، ممانعت کرده است. (مصاحبه با مدیر آرشیف حفظ آبدات تاریخی)

۴. باغ حاجی افغان:

تصویر ۹ (باغ حاجی افغان). عکس از نگارنده

این باغ در مساحت چهل جریب زمین در دامنه غربی کوه چهلستون اعمار شده است. حاجی افغان پدرکلان ضراب گل (مالک شرکت‌های نجیب ضراب) بود. تا سال‌های قبل از جنگ‌های تنظیمی، صاحبان این باغ در قلعه بی که در داخل باغ بود، سکونت داشتند اما با شروع جنگ‌های داخلی، از این جا رفته باغ را به ناظران خود سپردند. پس از سقوط رژیم طالبان، آن‌ها باغ خود را به سبک باغ‌ها و پارک‌های تفریحی پشاور بازسازی و نوسازی کردند اما قلعه شان را که در جنگ‌ها قسماً تخریب شده بود، از بیخ ویران کرده به جای آن یک میدان فوتبال ساختند. این باغ زیبا و سرسبز که سراسر خیابان‌های آن با چپله‌های تاک انگور پوشانیده شده، صفت‌های آن با سرامیک فرش شد و اطراف صفت‌ها با گل‌های داوودی، گلاب، مرسل، زنبق، جریبن و سایر گل‌های رنگارنگ زیبا شده اند و جویچه‌های آن با سنگ و سمنت پخته کاری شده اند، تفریح گاه مردم عام است و هر جمعه از صبح تا شام دروازه‌های باغ به روی مردم باز می‌باشد که خانواده‌ها، جوانان و کودکان برای تفریح به آن می‌آیند.

۵. زیارت میرشاه رسول:

تصویر ۱۰ (زیارت میرشاه رسول). عکس از نگارنده

د پانچو شمیره: له 3 تر 5

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پټه له مور سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de يادونه: دلېکنې دلېکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په څير و لولئ

وقتی از کوتل چهلستون به طرف شرق در حدود صد متر بالا بروید، به زیارت میرشاه رسول ولی می‌رسید. به گفته قاری نصیراحمد مجاور: «این زیارت، میرشاه رسول ولی با لشکر اسلام از عربستان آمده و بعد از وفات در این جا دفن شده است. مردم به خاطر برآورده شدن حاجات مختلف شان دست به دامن این زیارت می‌زنند، به خصوص برای رهایی از سردردی و دندان دردی. در سابق که مالدارانی بیشتر بود، وقتی گاو و گوسفند کسی مریض می‌شد، مریضی آن‌ها با سه بار طواف به دور این زیارت رفع می‌شد.» در گذشته دامادها قبل از مراسم نکاح به این زیارت می‌رفتند. همچنان در روز نوز این زیارت به میله گاه خانم‌ها و دختران میدل می‌ود. مجاور زیارت می‌گوید که در زمان جنگ افغان - انگلیس، انگلیس‌ها هر چه توپ فیر می‌کردند به این منطقه اصابت نمی‌کرد و این از کرامات میرشاه رسول بود. وی همچنان ادعا دارد که به چشم خود دیده است که روس‌ها می‌خواستند تانک‌های شان را از پهلوی زیارت بر بالای کوه چهلستون برسانند اما هر چه کردند نشد، تا این که زنجیرهای تانک‌های شان از هم گسست و روس‌ها به زیارت آمده دست به سینه به آن احترام کرده دوباره رفتند، در حالیکه موترهای عادی به آسانی می‌توانست از این راه بالا بروند. (مصاحبه با قاری نصیراحمد مجاور زیارت)

۶. زیارت میانجی:

این زیارت در بین بالا ده چهلستون قرار دارد و به شخصی به نام میر عبدالطیف منسوب است. اولاده این شخص هنوز هم در بالا ده زندگی می‌کنند. مجاور زیارت میر شاه رسول ادعا دارد که تا زمانی که اولاده میانجی راز مهمی در مورد این زیارت را افشا نکرده بودند، از کرامات برخوردار بودند. وی می‌گوید که در خانه آن‌ها یک چشمه وجود داشت و وقتی یک بار در کندوی شان آرد می‌ریختند، دیگر تمام شدنی نبود. اما وقتی رازی را افشا کردند، دو کیوتر از خانه شان پرید، چشمه خشکید و کرامات شان معدوم شد. (مصاحبه با قاری نصیراحمد مجاور زیارت)

۷. درخت شاه مردان:

تصویر ۱۱ (درخت شاه مردان.) عکس از نگارنده

این درخت کهن سال سپیدار در عقب باغ چهلستون قرار دارد. قطر این درخت تقریباً ده متر است. این درخت یک زمانی از داخل آتش گرفت و از شاخه‌های آن دود و آتش بلند شد، طوری که داخل آن کاملاً سوخت و خالی شد اما درخت نه خشکید و هنوز هم شاخ و پنجه و برگ و بار دارد. اکنون صرف پوست ضخیم آن در دو طرف وجود

د پانوی شمیره: له 4 تر 5

افغان جرمن آنالین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلپکنی د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولی

دارد و تمام شاخه‌های آن بالای همین پوست ضخیم قرار دارند. مردم منطقه با دیدن سوختن درخت، قربانی کرده و به نوعی تقدس برای آن قایل شدند.

۸. بالا جوی:

در زمان الغ بیگ میرزا شخصی به نام میرزا ویس اتکه، جویی را از قسمت تنگی لندر از دریای کابل تا بالاحصار حفر کرده بود که از دامنه‌های کوه هندکی در شرق قریه هندکی و ویسل آباد (واصل آباد) گذشته، تمام باغ‌های منطقه را آبیاری کرده و یگانه منبع تأمین آب بالاحصار بود. شاه محمود محمود در این باره می‌گوید: «این جوی که به نام «بالاجوی» مسمی است و تقریباً تا چهل سال قبل آب آن تا نواحی چهلستون کابل می‌رسید که در همین قسمت به خصوص در حصه چشمه علی ملنگ بالای مسیر آن منازل خودسرانه اعمار گردید و مسیر آب آن را به باغ بابر و بالاحصار کابل قطع کرد.» (میلاد کابل، ۱۳۹۲، ص ۱۳۵)

بابر در اثر خود «بابر نامه» ذکر این موضوع را به این گونه کرده است: «... دامنه این کوه را همه باغات تشکیل می‌دهد. در زمان عم من اولوغ بیگ میرزا، ویس اتکه، اتکهء میرزا در دامنه این کوه جویی حفر کرده بود که تمام باغ‌های این دامنه به وسیله همین جوی سرسبز است. در پایان آب، محله‌یی است بنام گلکنه که گوشهء خلوتی است. اکثر در آن جا لوندی‌ها کرده می‌شد و گاهی بر سبیل مطایبه این بیت حافظ را تغییر داده خوانده می‌شد: ای خوش آن وقت که بی پا و سر ایامی چند/ ساکن گلکنه بودیم به بد نامی چند.» (بابر، یارقین، ۱۳۸۷، ص ۳۶)

شاه محمود محمود به نقل از بابر نامه می‌نویسد که جسد ویس اتکه با جسد دو دختر اولوغ بیگ میرزا در دامنه‌شدهای صالحین دفن است که زیارت آن به نام سه اُغر معروف است. این نام اصلاً «سه مغول» بوده است. (میلاد کابل، ۱۳۹۲، ص ۱۳۵)

ویس اتکه بر علاوه حفر بالاجوی، در منطقه واصل آباد مسجد و حوضی نیز ساخته بود و نام این منطقه نیز اصلاً ویسل آباد بود که منسوب به همین ویس اتکه بوده است.

۹. مسجد میانجی:

قدیمی ترین مسجد منطقه است که در وسط بالاده در دو طبقه ساخته شده بود. در مورد تاریخ ساخت آن اطلاعاتی در دست نیست اما مردم محل به این باور اند که شاید سه صد سال پیش ساخته شده باشد. طبقه پایانی آن در زیر زمین بوده در زمستان‌ها مورد استفاده قرار می‌گرفت و طبقه دوم آن در تابستان. فعلاً طبقه پایانی آن متروک بوده از طبقه بالای آن نیز به ندرت استفاده صورت می‌گیرد. در عوض در صحن این مسجد، مسجد دیگری ساخته شده است. بنیاد فرهنگی آغا خان در پهلوی بازسازی قصر و باغ چهلستون، در نظر دارد تا این مسجد و چند خانهء مسکونی قدیمی را نیز به همان شکل قدیمی آن بازسازی کند، همان گونه که بنیاد فیروزکوه خانه‌های کوچه مرادخانی را ترمیم و بازسازی کرده است. (مصاحبه با مدیر آرشیف حفظ ابدات تاریخی)

تصویر ۱۲ (مسجد قدیمی میانجی) عکس از نگارنده